

מי גרם לכך שהמורים הפכו לחנוכה?

ל יד שמו של כל מורה רביעי בבית ספר יסודי במדינה, רשומות האותיות ב"מ. זהו מורה בלתי מוסמך. הופעתו, כבעיה כאובה, באה עם העליה ההמונית של ראשית המדינה, שהציפה את בתי הספר היסודיים. כאשר היה ברור לכל, כי אי אפשר למצוא בלילה מורים לרבות התלמידים החדשים, יצאה קריאה בהוללה למתנדבים. משרד החינוך פתח את שערי בתי הספר לרבות צעירים, שעברו קורס מזורז להוראה באחד הסמינרים. היה זה צעד חירום, אשר סתם איכשהו את הפירצה. מאז פרש חלק ממורים אלה מן המקצוע, חלק אחר השתלם בהדרגה והוסמך. מספרם של הבלתי מוסמכים כיום: 3500.

מה מעמדם של מורים אלה? מה הן זכויותיהם המקצועיות? כיצד מתייחס אליהם משרד החינוך? — והעיקר: כיצד מתייחס אליהם ארגונם המקצועי, הסתדרות המורים? בכל הנוגע לחובות, הרי שהמורים הבלתי מוסמכים נחשבים לחברים מן המניין: הם מוחתמים מאונס על הסד החינוכי, בטאונה של הסתדרות המורים; הם משלמים מס-חבר להסתדרות; בנק מסד מנכה משכרם את כל התרומות שמרכו המורים מחליט עליהן, אולם כאשר מתחילים לדבר על זכויות, שונה המצב. הנה כיצד מביט עליהם שלום לוי, מזכיר הכללי של הסתדרות המורים:

התופעה של בלתי מוסמך — היא לא בריאה לחינוך. המורים הבלתי מוסמכים מודים ומכירים בכך בעצמם. לכן מוכרחים למצוא תרופה רדיקלית לענין זה. השתמשנו בתרופות שונות; כמובן, כאלה שהיו ברשותנו. אולם אנו רואים שהן לא פתרו את הבעיה. הצעתי היא רדיקלית ביותר, ובאה לצמצם את התופעה הזאת מבחינה כמותית.

ההצעה, שהיא טבעית מצד נציגם של עובדים: להקל ולזרו במידה ניכרת את תהליך החינוך להסמכה של מורים בלתי מוסמכים מסויימים. לגבי מורים אחרים, ההצעה היא בלתי טבעית עד להבעית: פירוש קובל מזכיר הכללי של הסתדרות המורים: "... אבל עד שמשדר החינוך מחליט לפטר מורה, עוברות שנים רבות, כי משרד החינוך אינו שש לפטר מורים. ולאחר שמשדר החינוך מחליט, באה השאלה למרכז המורים. וגם שם אין מחליטים במהירות על פטורי מורים... לעומת זאת, מי שיבוא ויהפוך ענין המורים הבלתי מוסמכים לענין של שכר, לענין המחייב להעמיד את מרכזי הכובד על העלאת שכרו של המורה הבלתי מוסמך והעלאת רמת חייו — הוא ממילא מסיח את דעתנו ורצוננו ממצאת תרופה רדיקלית לבעיה." (הד חינוך 7.8.58)

כך נוצר מצב מחריד, של אלפי עובדים אשר הסתדרותם המקצועית מודיעה בפירוש כי אינה מוכנה ללחום את מלחמת שכרם וקיומם, ושהיא אפילו דורשת מן המעביד כי חלק מהם יפוטרו — ובתהליך מזורז יותר.

***

"אמא חולה; אבא איננו בבית..."

א פשר, כמובן, לצטט את שייקספיר ואת מפרקי הפלמ"ח, ולומר: "הכושי עשה את שלו, הכושי יכול ללכת; אין עוד צורך במורים בלתי מוסמכים. אמנם היתה תקופת חירום בחינוך העברי, כאשר לא היה מי שיחנך את ילדינו, ורובה של אזרחים יצענו לקריאת האומה והפכו מורים. אבל עכשיו, אין עוד צורך במורים כאלה. עכשיו המדינה צריכה רק מורים מוסמכים." גם אז, היתה טענה זו טבעית, אילו הושמעה מפי המעביד, לא מפי המוכר הכללי של הסתדרות המורים.

אולם מסתבר כי גם עכשיו יש ערך למורים בלתי מוסמכים. נחיצותם מתעוררת בכל חריפותה באזורי הפיתוח, הרחק מן הערים הגדולות. הנה, לדוגמה, מה שקרה בתורו של אחד המפקחים, בשעת קבלת סמינריסטיות. הוא הקביל כל אחת בדברים אלה: "אמא חולה, אבא איננו בבית. אני מוכרחה לעבוד בתל-אביב. נכון? התשובה, כמעט בלי יוצא מן הכלל: "נכון, כבר סיפרו לך?"

הבריחה מן הכפר הגיעה לממדים כה חמורים, שהצבא היה נאלץ ליטול חלק מן המעמסה על שכמו. בהסכם עם משרד החינוך, הצמידו צה"ל חיילות מורות לבתי הספר בישובי העולים, כשההוראה נחשבת להן כשירות חובה. התוצאה: החיילות, ברוב המקרים, ריבו, רואה את עצמה אנוסה לעבוד במקום נידח. הצמדתה למקום נראית לה ככפיה, ובכל הזמנות היא כורחת הביתה. קרה גם לא פעם, שמורות חיילות הקדימו את מועד נישואיהן על מנת להשתחרר מן הצבא ומן ההצמדה למקום עבודה.

חיילת כזאת היא אמנם מורה, המחויקה כיתה, אולם אין היא מקדישה כל תשומת לב לתלמידיה מחוץ לתלי הכיתה. הסבירה אחת ממורות אלה: "אני מקבלת 100 לירות לחודש — זה אמנם הרבה בשביל חיילת, אבל מעט מאד בשביל מורה. אני מרוחקת מחברה, ממשפחה, מתאטרוני ומקולנוע. איך יכול להיות לי מצב כזה? להתעניין בתלמידים מחוץ לכיתה? הזכויות שמקנה לה עבודתה, אינן משביעות את רצון המורה המגוישת, אף כי זכויות אלה רציניות למדי: 100 ל"י לחודש ממשרד החינוך; 5 ל"י מצה"ל, כהשתתפות בשכר-דירה; עבודה של 30 שעות בשבוע, במקום להיות צמודה למחנה כל הזמן; שתי שנות עבודתה נחשבות לה כשנות חוק, בצאתה לעבודה כמורה אזרחית; ערך כספה גדול מזה של מורה רגיל, מאחר והיא יכולה לקנות מצרכים בשק"ם; הכניסה פטורה ממס.

גם מורות אזרחיות אינן מצליחות במיוחד בישובים המרוחקים. סיפר משה אטל, מנהל בית הספר המשותף של תלמידי חיילי וערי גות, ליד מסעף פלוגיה, בדרום: "עובדת אצלי מורה הנוסעת כל יום מהרצליה וחזרה. איוה כוח יישאר לה למלא את התפקידים

***

"שומרינו — שודדינו!"

עם כל היותו נחוי, הרי שהמורה הבלתי מוסמך מופקר לחלוטין על ידי נציגיו — והפקר זה הופך אותו קרבן נוח לניצול ולהפליה מצד משרד החינוך, המשלם לו שכר נמוך במידה ניכרת משכר המורה המוסמך, בעד אותה עבודה. דוגמה אופיינית: כאשר נערך הסכסכה-השכר החדש, בסוף השנה שעברה, הוחלט על הענקת תוספת-שכר למורים לרכישת ספרות מקצועית. המורים הבלתי מוסמכים הוצאו במפורש מהסכם זה. התלונן המורה המוסמך, יואל ליטמן: "המורה הבלתי מוסמך זקוק לבחינות ונחוצים לו ספרי לימוד. ממשכורתו הדלה אין לו אפשרות להפריש סכומים-כסף לרכישת חומרי ספרות לימודי. נכון, צריך לקיים פער בין המורה המוסמך והבלתי מוסמך. אבל בענין מענק ספרותי, הם חייבים להיות שווים!"

על תלונה זו השיב בטאון מרכז המורים: "לא כדאי לנו ללכת כוחנו על תקן-שכר פעוט של המורה הבלתי מוסמך, שלא יתן הרבה... דומה בעניינו המורה הבלתי מוסמך ליושב אהל, אשר למענו הולכת וקמה בצידו דירת-קבע, לבנים וגיות. על שום מה להשקיע את הכוח בתיקוני אהל-בד ארעי, אם בידנו הדבר להחיש את בנינה של דירת-הקבע?"

עד לאותו יום נכסף, בו ייכנס לדירת-הקבע של ההסמכה, אין למורה הבלתי מוסמך כל מגן. "מצבנו", סיכם אחד ממורים אלה, "מזכיר את הפתגם הערבי העתיק: שומר — שודרו. האיש שבידו הופקה השמירה עלינו — הוא השודד אותנו."

לממשלה אין מה לחשוש מפני המורים הבלתי מוסמכים. הם נתונים לשלטונו של מרכז המורים, וזה אף מצא בצנינות מדימה את האידיאלוגיה שתסביר מדוע צריכים מורים אלה להיות מקופחים. המוסר הפועלי והאנושי מחייב, כי אפילו אם שלום לוי סבור שמעמד המורים הבלתי מוסמכים צריך להיעלם, הרי אין זאת סיבה שעד לאותו חיסול — שאינו נראה כה קרוב — ינוצלו בני אדם ויופקרו. הפקרה זו מתבטאת, בסופו של דבר, ביחסו של אותו מורה אל עבודתו וברמת חינוכו של דור שלם, הסופג תורה לקויה ממורה מלא-התמרות.

***

רוצה הקפאת שכר

ר"אני מאמין" של שלום לוי בענייני שכר גלוי מאד. הצהיר הוא: "אני בעד הקפאת-השכר, מכיון שאני רוצה למנוע את התהליכים האינפלציוניים. אבל ברצוני שיש תזווה של העלאה בדרגים האקדמאיים, לא נותר על זכותנו לקבל גם אנו העלאת-שכר. ניהרג על כך ולא נזונו."

כלומר: מיימתו שלו, לא יצא ארגון המורים ללחום למען העלאת שכר. רק אם ארגונים מקצועיים אחרים ייאבקו וישגו הטבה לחבריהם, ידרוש המרכז העלאה מקבילה. לא מפני שהוא חושב שזה טוב, אלא כדי לא לפגור אחרי ארגונים אחרים — וכדי שחבריו לא יתקוממו נגדו בראותם כי אינו שומר על האינטרסים שלהם.

כאן המקום להזכיר שוב את הצהרתו של שלום לוי, בפני מרכז המורים, בה הסביר מדוע אין לחשוב על נקיטת אמצעים דרסיים (כמו שביתה) כדי להבטיח תביעות שכר: "אילו גם השגנו את כניעתה הגמורה של הממשלה, היתה נגרמת או שרשרת תגרי בות בלתי רציניות מצד אקדמאים אחרים, כרופאים וכמהנדסים."

שלום לוי אהב להצהיר: "השגנו השגים גדולים, הרמנו את קרנו של המורה העברי." מדבריו, אפשר לקבל את הרושם כי הושג כמעט כל מה שיש להשיג, כי המורה העברי שתול עתה על מימנות, כל מה שדרוש הוא לתקן מדי פעם את השכר כדי שיתאים להתיקרות המחיה.

***

לא כדאי להיות מורה

האמת אינה כה ורודה. יתכן אמנם, כי לפני דור או שניים היה מצבו של המורה העברי קשה מאד; כי רדו בו גבאים ופרנסו קהילות למיניהם. אולם אין זאת אומרת כי מצבו כיום משיע-רצון. להיפך: מעמדם של המורים בארץ רחוק מאד עדיין מלהלום את האנשים אשר בידיהם הופקד עיצובם של הדורות הבאים. שכרם בדרך כלל נמוך עד גבול החרפה. לבלר מתחיל או פועל בלי תימקצועי משתכר יותר ממורה ממוצע של בית ספר יסודי. דאגותיו של המורה נתונות לענייני פרנסה וכספים. הוא אינו יכול להתמסר כולו לבעיות החינוך של תלמידיו, כי בעיות קיומו שלו גוזלות שעות רבות מזמנו החופשי. הוא חייב לתת שיעורים פרטיים בערבים, אם רצונו לקיים משפחה.

קשה לקבוע מה גדול הנזק שמצב זה גורם ועוד יגרם לחינוך ולרמת ההשכלה של תל-

הקרוב האמיתי של השכלת רמת המורים